

Stefan Moysa

"Wahrheit als Problem : Traditionen -
Theorien - Aporien", Joseph Möller,
München-Freiburg/Br. 1971 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 42/2, 193-194

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kleines philosophisches Wörterbuch, wyd. Max Müller i Alois Halder, Freiburg—Basel—Wien 1971, Herder, s. 343.

Znane są w świecie naukowym małe podręczne słowniki Herdera, wśród których na przykład słownik teologiczny opracowany przez Rahnera i Vorgrimlera stał się do pewnego stopnia dziełem klasycznym, często cytowanym, jako miarodajne dla określenia pojęć używanych w teologii katolickiej. Podobne znaczenie posiada słownik filozoficzny, który rozszedł się już w jedenastu wydaniach i 140 000 egzemplarzach. Obecnie zostaje on znów wydany po całkowitym przepracowaniu i rozszerzeniu wielu artykułów.

Dzieło zawiera przeszło 700 haseł, na które składają się podstawowe pojęcia filozoficzne (jak na przykład *egzystencja, substancja, transcendencja*), pojęcia życia codziennego, które bywają przedmiotem analizy filozoficznej (np. *dobro, postęp, praca*), nazwy głównych kierunków filozoficznych oraz liczne nazwiska wybitnych filozofów.

Słownik traktuje szczególnie pojęcia metafizyki arystotelesowsko-tomistycznej, co widać w takich hasłach jak na przykład *byt, dobro, dusza, Bóg*. Uwzględnione są jednak również kategorie właściwe innym systemom filozoficznym, jak kantyzm czy fenomenologia, a przede wszystkim te, które stały się dobrem wspólnym całej filozofii.

Dobór nazwisk jest bardzo szeroki i zawiera wybitniejszych filozofów żyjących na przestrzeni 2500 lat rozwoju myśli europejskiej. Ze współczesnych natomiast znajdujemy przede wszystkim tych, którzy byli inspirowani przez chrześcijaństwo, jak Maritain, Gilson, Marcel czy Guardini.

Zarówno hasła pojęciowe, jak też hasła dotyczące kierunków filozoficznych są nieraz małymi traktatami, które zawierają podstawowe wiadomości na dany temat, wskazują kierunki badań, jak też stanowią pewne próby samodzielnej interpretacji, czego dziś nie może uniknąć żadna wartościowa encyklopedia.

Szczególnie cenny jest umieszczony na końcu wykaz literatury do poszczególnych haseł. Przy nazwiskach wybitnych filozofów zawiera on zarówno wydania ich prac oryginalnych, jak też omówienia. Szkoda jedynie, że w tym wykazie nie zostały uwzględnione wszystkie hasła (umieszczone we właściwym słowniku), gdyż nie widać racji, dla których wiele z nich i to ważnych, zostało opuszczonych. Całości dopełnia krótka wykaz najważniejszych pomocy do studium filozofii.

Mimo więc nieuniknionych, jak w każdym dziele ludzkim, usterek słownik filozoficzny Herdera będzie cenną pomocą do samodzielnego studium filozofii, czy też do pracy naukowej w innych działach humanistyki, która bez filozofii obejść się nie może.

Ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Joseph MÖLLER, *Wahrheit als Problem. Traditionen — Theorien — Aporien*, München—Freiburg/Br. 1971, Erich Wewel Verlag, s. 302

Mimo pozornego agnostycyzmu czasów dzisiejszych problem prawdy w sposób wyraźny lub ukryty stale powraca w ludzkim myśleniu i działaniu. Szuka się krytycznych i prawdziwych informacji. Nauka cieszy się powszechnym zaufaniem, ale też żąda się od niej, by podawała prawdziwe aspekty rzeczywistości. W filozoficznym zapytywaniu o prawdę znać wprawdzie często rezygnację, ale też nadzieję uzyskania pewnych rozwiązań. Z drugiej strony, szkoły filozoficznego myślenia dalekie są od tego, aby zgodzić się na określenie, czym jest prawda. Zagadnienie to bowiem, jak wiele innych, należy po-zornie do najprostszych, a równocześnie najtrudniejszych.

W takiej sytuacji całkowicie uzasadnione są poszukiwania autora, który

pragnie ująć problem prawdy w sposób zasadniczy i możliwie całościowy. Prawie połowę książki zajmują rozważania historyczne. W całej plejadzie poglądów filozoficznych, sięgających od Heraklita do współczesnego pozytywizmu czy strukturalizmu, autor znajduje pewne myśli przewodnie. Jedni podchodzą do problemu prawdy w sposób spontaniczny; wydaje się im ona rzeczą najbardziej zrozumiałą w świecie. Dla innych prawdą będzie tylko prawda sądu; są to zwolennicy wszystkich kierunków pozytywistycznych. Dla innych jeszcze, pytanie o prawdę pokrywa się z pytaniem o możliwość metafizyki, czyli z pytaniem o sens rzeczy.

W drugiej, systematycznej części autor usiłuje nie tylko wprowadzić pewien porządek w te rozbieżne poglądy, lecz równocześnie samodzielnie analizować zagadnienie. W swojej metodzie jest wyraźnie minimalistą, nie kusi się o rozwiązanie całkowite, nie podaje na przykład definicji prawdy. Jest to jednak minimalizm twórczy, dzięki któremu uzyskuje się prawdziwe naświetlenie problemu chociaż tylko w częściowych jego aspektach.

Utrzymując stały kontakt z codzienną rzeczywistością Möller szuka na-przód punktu wyjścia dla problemu prawdy. Znajduje go w pragnieniu prawdziwej informacji, jakie charakteryzuje ludzi współczesnych, informacji, która nie usiłuje manipulować człowiekiem. Prawda ma więc z konieczności charakter publiczny i społeczny. Autor przy tej okazji analizuje, jak należy rozumieć opinię publiczną i jak stanowi ona wymiar prawdy.

Blżej do samego problemu dochodzi Möller zastanawiając się nad stunkiem prawdy do mowy ludzkiej. Ta ostatnia nie może polegać na samych strukturach, jak utrzymują pozytywiści. Musi przekazywać pewien sens, owszem przekazywać życie. W ten sposób wkraczamy w problematykę Nowego Testamentu, który stwierdza, że na początku było Słowo i w Nim było życie. Poszukiwany tutaj sens jest czymś więcej niż czystą użytecznością.

Dalszym ciekawym aspektem jest dialogowy charakter prawdy jako jej element konstytutywny. Egzystencja ludzka jest cała skierowana na drugiego człowieka, jest więc dialogowa. Podobnie dialogową jest też prawda, gdyż oznacza otwarcie tej egzystencji na drugiego człowieka, a też samą egzystencję, o ile takie otwarcie umożliwia.

Brak miejsca pozwala jedynie na wymienienie dalszych tematów książki. Autor zastanawia się kolejno nad prawdą dzieł sztuki i nad osobliwymi własnościami prawdy religijnej, które sprawiają, że potrafi się ona ostać wobec krytyki religii. Dalej mówi o ukryciu i ukazaniu prawdy oraz o pozytywnym i negatywnym znaczeniu jej systematyzacji. Wreszcie odpowiada na pytanie, co znaczy czynić prawdę, jakie więc aspekty etyczne są z nią związane.

Książka jest rozważaniem czysto filozoficznym, ale przy każdej okazji znać jej teologiczne ukierunkowanie, co oczywiście dla chrześcijaństwa posiada szczególne znaczenie. Olbrzymia erudycja filozoficzna autora, a przy tym ograniczenie rozważań do świadomie wybranych problemów, jak też jasność wykładu, dopełniają wartości książki, która w dzisiejszej literaturze jest na pewno zjawiskiem wyjątkowym.

Ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Atheismus kritisch betrachtet. Beiträge zum Atheismusproblem der Gegenwart, wyd. Emerich Coreth i Johannes B. Lotz, München—Freiburg/Br 1971, Erich Wewel Verlag, s. 308.

Zjawisko ateizmu staje się coraz to bardziej przedmiotem rzeczowych studiów prowadzonych przez ludzi wierzących. Do nich należy zaliczyć i tę książkę, która mimo że jest dziełem wielu autorów, posiada bardzo jasną i konkretną myśl przewodnią. Wydawcy bowiem chcieli przez wieloaspektowe ujęcie przede wszystkim dać możliwie całościowy obraz ateizmu, a następnie